

Gledajući u cjelini, edicija: »Vjesnik jedinstvene narodno-oslobodilačke fronte Hrvatske 1941—1945«, u dva opsežna toma, vrijedan je doprinos daljnjem izdavanju »Vjesnika« i istraživanju njegova povijesnog razvoja. Putem nje taj naš značajni list u prvom redu upoznaje javnost, i to najširu čitalačku publiku, sa svojom bogatom prošlošću, tj. s jednom od najslavnijih stranica svoje povijesti, a to je djelatnost i uloga u NOB-u i revoluciji. Ta će edicija također pomoći i istraživačima NOB-a. Uz to, rad na priređivanju te edicije, bez sumnje, urodio je znatnim iskustvom, koje treba da ima svoje značenje u daljnoj organizaciji rada na istraživanju povijesti »Vjesnika«.

Ivan Jelić

RADOVI DRAGUTINA FELETARA IZ NOVIJE POVIJESTI SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

Područje sjeverozapadne Hrvatske relativno je slabo zastupljeno u hrvatskoj historiografiji. Izuzev Varaždina koji je, zahvaljujući očuvanim arhivskim izvorima, a i svom političkom i privrednom statusu, dobro obrađen u radovima historičara i publicista, ostali je teritorij bio zapostavljen. Istina, većina hrvatskih historičara zastupala je u svojim radovima i ovo područje, ali je ono u odnosu na druge krajeve slabije obrađeno. Razlog je tome za starije vremenske periode u materijalu od kojeg su podizane građevine. Drvo i blatom oblijepljeni pleter su lakopropadajući građevni materijali, koji su stradavali u neprestanim ratovima i sukobima, te su u požarima propale i mnoge vrijedne arhivalije. Uzroke treba, svakako, tražiti i u agrarnoj strukturi stanovništva i malobrojnosti gradskih centara. Međutim, uzroci neistraženosti nisu samo objektivne prirode. Podravci — kao racionalni privrednici kojima je najvažnija sadašnjost — malo su se opredjeljivali za povijest kao zanimanje, te osim Rudolfa Horvata nismo imali sve do nedavno ni jednog historičara, koji bi se sistematski bavio povijesno-ekonomskim i etnografsko-geografskim istraživanjima na ovom području. A brojni historijski izvori i manji prilozi povijesno-publicističkog karaktera, kao i sumariji gradskih muzeja sjeverozapadne Hrvatske, naprosto su pozivali na obradu i na registraciju svoga historijskog fundusa.

Najzad se Dragutin Feletar prihvatio toga zadatka s ciljem da pokaže da je prošlost sjeverozapadne Hrvatske vrijedna pažnja i daljnjih proširenih istraživanja. Rođen 1941. godine u Velikom Otoku kod Legrada, koji je Drava promjenom toka prebacila iz Međimurja u Podravinu, taj se geograf nakon završetka studija počeo baviti poviješću Međimurja i Podravine, pišući manje priloge iz povijesti ovoga kraja u novinama, časopisima i kalendarima.¹ Poznat je također kao kajkavski pjesnik.² Međutim već god. 1968. objavljuje knjigu povijesnih feljtona: »Iz povijesti Međimurja« (Čakovec), a 1970. zajedno s Vla-

¹ Feletar je od 1966. bio profesionalni novinar u uredništvu tjednika »Međimurje« u Čakovcu i javljao se brojnim priložima. U toku 1970. bio je urednik lista *Glas Podravine* u Koprivnici. Javlja se radovima u »Kaju«, »Međimurskom kalendaru«, Kajkavskom kalendaru«, »Hrvatskom zagorju«.

² God. 1971. Feletar je objavio samostalnu zbirku pjesama »Moje Međimorje«. Pjesme su mu objavljene u različitim edicijama.

dimirom Kapunom i Ernestom Fišerom, objavio je »Zapise i sjećanja« (Čakovec) poznatih sudionika u radničkom pokretu Čakovca.³

U vremenu od 1970. do 1972. orijentirao se na stariju povijest, te 1971. objavljuje zajedno s Tomislavom Đurićem knjigu o Zrinskim i Frankopanima »Navik on živi ki zgine pošteno« i slikovitu monografiju »Stari gradovi i dvorci sjeverozapadne Hrvatske«.

Toj grupi, ali pokazujući već i sadašnju orijentaciju Feletara na etnografska istraživanja i suvremena zbivanja, pripada i monografija »Legrad« (Čakovec 1971). To malo podravsko-međimursko mjesto u vrijeme Zrinskih bilo je obrambeni zid protiv Turaka, a u 18. i 19. stoljeću razvijeno trgovište i zanatsko središte. U novije vrijeme mjesto je ostalo izvan privrednih putova što ima za posljedicu depopulaciju i deagrarizaciju. Mislim da je Feletar u toj knjizi uspio dati izvrstan presjek gospodarskog i društvenog razvoja mjesta, nadopunivši istraživanja istovrsnog tipa u Jalžabetu i Gornjacima.⁴ Kao i ostali radovi Feletara, i ta je knjiga bogato ilustrirana.

Većinu do sada spomenutih radova izdalo je kulturno-prosvjetno društvo »Zrinski« u Čakovcu. U izdanju toga društva štampan je i rad »Dva seljačka bunta« (Čakovec 1973), u kojem Feletar analizira uzroke poznate Kunovečke bune 1903. godine i »male međimurske revolucije« u studenom 1918, ukazujući na njihov klasni i nacionalni karakter. To su ujedno i najpotpuniji opisi tih krvavih događaja.

Pažnje vrijedan rad D. Feletara predstavlja djelo »Podravina« (Čakovec 1973), koje je zamišljeno u dvije knjige i to tako da je prvi dio — izašao 1973. godine — prikaz gospodarskog razvoja sjeverozapadne Hrvatske, dok bi druga knjiga (sada u pripremi) imala karakter monografske obrade tvornice »Podravka« u Koprivnici.

Knjiga je izdana u povodu proslave tridesetogodišnjice »Podravske republike«, budući da je Koprivnica bila prvi put oslobođena već 7. studenoga 1943. godine. To djelo, označeno u podnaslovu kao »Prinos poznavanju gospodarskog razvoja sjeverozapadne Hrvatske«, ima povijesni karakter s ciljem da opiše prošlost ovog kraja na temelju dosadašnjeg stupnja istraživanja povijesno-ekonomskih znanosti. Dragutin Feletar uspio je sistematski izložiti historijska zbivanja i obaviti golem posao, obdarujući hrvatsku historiografiju tim vrijednim djelom. Imajući hrabrosti da se prihvati povijesno-geografskog prikaza sjeverozapadne Hrvatske kroz stoljeća, Feletar je izvršio nužnu predradnju za svako daljnje povijesno istraživanje. Ukazao je na stupanj istraženosti i na probleme koje treba istražiti, omogućivši ujedno svakom stanovniku te regije da se upozna s poviješću kraja u kojem živi.

Knjiga obrađuje područje osam sjeverozapadnih hrvatskih općina: Varaždina, Čakovca, Ludbrega, Koprivnice, Đurđevca, Virovitice, Bjelovara i Križevaca, te bi podnaslov »Prinos poznavanju gospodarskog razvoja sjeverozapadne Hrvatske« bolje odgovarao sadržaju rada od datog naziva »Podravina«. Međutim, treba priznati da je težište rada na Koprivnici i kraju oko nje, iako ponekad, zbog neadekvatnosti stupnja povijesne istraženosti, prevagu dobiva i neko drugo područje koje autor djela bolje poznaje (pretežno Međimurje).

³ Među ostalima, tu su objavljena i sjećanja dra Josipa Hrnčevića.

⁴ Sistematska istraživanja naselja Jalžabet provela je JAZU. O Gornjacima je pisao dr Bogdan Stojšavljević, Zagreb 1959.

Vremenski, knjiga obrađuje gospodarski razvoj od prvih znakova ljudske djelatnosti pa do 1973. kada je predana u tisak. Polovica knjige posvećena je periodu do početka prvoga svjetskog rata, a druga polovica obrađuje gospodarsku povijest novijeg perioda. Poglavlja »Prije dolaska Slavena«, »Na srednjovjekovnim putovima«, »Cehovi, manufakture, industrija i počeci radničkog pokreta do 1918. godine«, »Gospodarstvo između dva svjetska rata«, »Napredni radnički pokret i narodna revolucija« i »Suvremeni socijalistički razvoj« sadrže niz vrijednih podataka, iako se rad nalazi u procjepu između stroge znanstvenosti i publicistike, kako ističe sam autor u uvodu svoga djela (11), a to naglašava i Sonja Kolar u osvrtu na knjigu.⁵ Ali autor se ne ograničava samo na prikaz privrednog života. Osjećajući svu isprepletenost gospodarstva s drugim manifestacijama života, Feletar je nastojao prikazati i demografsko-prirodne osobine toga podravskog kraja, njegovu političku povijest s akcentom na seljačkim bunama i kasnije na radničkom pokretu, a veliku je pažnju posvetio načinu života u toj regiji. Čitajući tu knjigu, i historičar nailazi na mnoštvo njemu nepoznatih problema i događaja, koji će, tako okupljeni u jednoj knjizi, uz vrlo iscrpnu i hvalevrijednu bibliografiju na kraju knjige, omogućiti i olakšati daljnja istraživanja na području ekonomsko-socijalne, kulturne i političke povijesti.

Osobito su vrijedna poglavlja posvećena selu, seoskom stanovništvu i seoskom gospodarstvu, koje autor obrađuje kompleksno, kombinirajući veoma uspješno historijsko-geografsku i etnografsku metodu. Opisu sekundarnih i tercijarnih privrednih djelatnosti posvećena je također velika pažnja, iako su se autoru, zbog nedovoljne istraženosti izvora i nepostojanja monografija o industrijskom razvoju Podravine, potkrale neke manjkavosti i netočnosti, usprkos velikom trudu koji je uložio u obradu te problematike. Istu primjedbu ima i Sonja Kolar u svom osvrtu za raniji povijesni period, naglašavajući nedovoljnu suradnju autora s Muzejom grada Koprivnice.⁶ Međutim, očito je da to autor i sam osjeća, te u uvodu kaže: »Knjiga koja je pred vama očito je zapisala i objasnila tek djelić tih mnogobrojnih povijesnih promjena, koje su se zbile u našem kraju od pojave kamene sjekire do dana današnjega. Činjenica je da hrvatska historiografija ne obiluje kompleksnim radovima o sjeverozapadnoj Hrvatskoj, a pogotovo ne o Podravini i Koprivnici.⁷ Zato je ova knjiga u određenom smislu tek početak ozbiljnog rada da se ta praznina popuni. S obzirom na relativno veliko zemljopisno područje koje obrađuje, kao i dugo povijesno razdoblje, u knjizi su se zapravo mogle dati tek smjernice, nabacati pojedini događaji i problemi iz prošlosti i sadašnjosti našega kraja. Ona bi, dakle, trebala biti poticaj većem broju mladih znanstvenih radnika da ovu neiscrpu materiju razrađuju, konfrontiraju i objašnjavaju. Ako će ova knjiga potaknuti takva razmišljanja i akcije — njena zadaća je u velikoj mjeri ispunjena« (10). Nastojeći da »bezbroy činjenica na što pristupačniji, pa čak i što popularniji način približi širem krugu čitateljstva«, autor je način pisanja približio stilu feljtona i tako se odista našao »u određenom procjepu između stroge znanstvenosti i publicistike«. Mislim, međutim, da je autor potpuno uspio u obje svoje namjere, te da je kombinacijom

⁵ Sonja Kolar, »Podravina« — značajno djelo, *Glas Podravine*, 14 .XII 1973, str. 4.

⁶ Isto.

⁷ Jedini historičar Podravine bio je Rudolf Horvat, koji je napisao niz radova o starijoj povijesti toga kraja. Izdao je knjige: *Povijest Đurđevca*, Zagreb 1940; *Poviest slobodnog i kraljevskog grada Koprivnice*, Zagreb 1943; *Poviest grada Varaždina*, rukopis; *Crnice iz hrvatske prošlosti*, knjiga I, Hrvatska Podravina, Zagreb 1933; *Poviest Međimurja*, Zagreb 1944. itd.

popularno pisanog teksta uz primjenu bilježaka o izvorima i literaturi — zadovoljio obje vrste potencijalnih korisnika.

Knjigu je, zahvaljujući sredstvima radnog kolektiva »Podravka«, bogato likovno i grafički opremio Vladimir Kostjuk, te smo tako dobili jednu modernu i vrlo reprezentativnu monografiju podravske regije. Dvjesto dvadeset sedam fotografija — od kojih neke u boji, 25 geografskih teško pristupačnih karata, 23 fotografije dokumenata, 44 tabele i 17 grafikona i grafičkih prikaza najbolje nam ilustriraju izvanrednu opremljenost djela, koje će tako — osobito za suvremena kretanja — jednog dana predstavljati i povijesni izvor. I na kraju, možemo samo pohvaliti napor i odvažnost Dragutina Feletara na izradi ovog djela, te se zahvaliti radnicima »Podravke« što su omogućili izdavanje takvog vodiča kroz prošlost. U tome djelu odražava se burna prošlost sjeverozapadne Hrvatske na vjetrometini istoka i zapada, te slavenskog juga i neslavenskog sjevera, kao i sanašnje stanje u kojem se živi »dinamičnije, sadržajnije i bogatije« na što je dobrim djelom utjecao razvitak prehrambene i drvne industrije u Koprivnici. Ipak, ističem da moj prikaz Feletarovog opusa ima više karakter informiranja nego ocjene, budući da je nemoguće dati kritički prikaz knjige s obzirom na vremenski raspon koji je u knjizi obrađen i moju usku specijalnost.

U 1973. godini izašla je još jedna Feletarova monografija, koju je radio zajedno s Ernestom Fišerom. »Međimurska trikotaža 1923—1973« (Čakovec) predstavlja zaokruženu cjelinu posvećenu 50-godišnjici postojanja te tvornice. Iako je najveći dio knjige posvećen poslijeratnom razvoju tvornice i naporima radnika u njoj zaposlenih — imajući gotovo karakter građe za jednu monografiju u budućnosti — prvi dio monografije posvećen je razvoju međimurskog gospodarstva u prošlosti (13—41), a drugi dio, koji obrađuje povijest Međimurske trikotaže od njenog nastanka do danas, nekoliko desetaka stranica posvećuje povijesti tvornice u međuratnom i ratnom razdoblju (43—68). Velika gustoća naseljenosti ovog kraja, koji nije bio devastiran turskim osvajanjima, stvorila je solidnu bazu za razvoj industrije nakon uklapanja Međimurja u Kraljevinu SHS, iako su blizina granice i nedostatak industrijske tradicije usporavali razvoj tekstilne industrije u Čakovcu. Međutim, zahvaljujući veoma jakom angažiranju lokalnog — pretežno židovskog — kapitala Granerovog klana, akumuliranog malim zaradama radnika, tvornica se ipak postepeno povećava i proširuje, te je 1934. počela proizvodnja trikotaže, koja danas čini glavninu proizvodnje te tvornice. Godine 1939. u tvornici je bilo zaposleno oko 1200 radnika, te je bila najveće poduzeće te vrste na Balkanu. U monografiji je, na osnovi dokumentacije u čakovečkom muzeju i sjećanja sudionika velika pažnja posvećena naprednom radničkom pokretu. Na žalost, autor nije konzultirao dokumentaciju Radničke komore u Zagrebu, kojom se mnoga zbivanja mogu opisati kompleksnije i bolje, iako je taj nedostatak djelomično nadoknađen korištenjem arhiva same tvornice u kojem su sačuvani neki dokumenti primarne važnosti. Također je za žaliti što tako luksuzna monografija nije opremljena kompletnim naučnim aparatom, jer taj nedostatak ne može nadomjestiti popis literature na kraju knjige.

I na kraju, želim ukazati na korisnost rada Dragutina Feletara kao regionalnog historičara. Jasnoća misli i sistematičnost u izlaganju omogućili su autoru da napiše djelo kojim se može koristiti veoma širok krug čitalaca, kao nekom vrstom povijesne publicistike. Mislim, ipak, da bi autor morao svoja buduća istraživanja ograničiti na određen vremenski period ili problematiku, produbljujući svoja saznanja na temelju proučavanja izvora ili materijalne kulture.

Mira Kolar-Dimitrijević